

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ DAİRE

ALKAN - TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no. 17725/07)

KARAR

STRAZBURG

7 Şubat 2012

İşbu karar AIHS'nin 44 § 2. maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecek olup şekli bazı düzeltmelere tabi tutulabilir.

Alkan - Türkiye davasında

Komite halinde toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Daire) aşağıdakilerden oluşmaktadır:

Françoise Tulkens, *Başkan*,

Danutė Jočienė,

Dragoljub Popović,

Işıl Karakaş,

Guido Raimondi,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Helen Keller, *hâkimler*,

ve

Stanley Naismith, *Daire Yazı İşleri Müdürü*,

6 Kasım 2011 tarihinde gizli olarak müzakere edilmiş olup,

Aynı tarihte kabul edilmiş olan aşağıdaki kararı bildirir:

USUL

1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine açılan (17725/07) başvuru no'lu davanın nedeni, TC vatandaşı Bay Necmettin Alkan'ın ("Başvuran") Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne 11 Nisan 2007 tarihinde İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca yapmış olduğu başvurdur.
2. Başvuran, annesi Bayan L. Alkan tarafından temsil edilmiştir. Türkiye Hükümeti ("Hükümet") kendi görevlileri tarafından temsil edilmiştir.
3. Başvuran, mahkemeye erişim hakkının, yerel mahkemenin adli yardımının onayını reddiyle ihlal edildiğini iddia etmiştir.
4. 25 Mayıs 2010 tarihinde İkinci Daire Başkanı başvuruyu Hükümet'e bildirme kararı almıştır. Ayrıca, aynı zamanda başvurunun kabul edilebilirliği esası yönünde hükmetmeye karar vermiştir (Madde 29§1).

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

5. Başvuran 1979 doğumlu olup Kars'ta ikamet etmektedir.
6. 13 Aralık 2002 tarihinde, askerlik hizmetini tamamladıktan sonra başvuran, akıl hastası olduğu ve sürekli gözetim altında tutulması gerektiği için babası S.A.'nın himayesine verilmiştir.
7. Başvuran, kendi görüşünce askerlik hizmeti sırasındaki kötü muamele yüzünden başlayan hastalığı için jandarma komutanlığına birçok tazminat talebinde bulunmuştur. Talepleri,

Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nden alınan, böyle bir durumun sadece askerlik hizmetinden kaynaklanmış olamayacağını ve hastalığın ilerlemesinde başka birçok faktörün rol oynamış olabileceğini belirten raporlara dayanarak reddedilmiştir.

8. Sonrasında S.A.'nın himayesi altındaki başvuran, hastalığının orduda maruz bırakıldığı kötü muameleden kaynaklandığını iddia ederek Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'ne karşı tazminat işlemleri başlatmıştır. Başvuran, birçok testten geçtikten sonra askerlik hizmetine kabul edilmesinin, önceden sağlıklı olduğunun kanıtı olduğunu savundu. Başvuran, iddialarını destekleyen, birçok hastaneden alınmış tıbbi raporları ibraz ederek, hem maddi hem manevi tazminat olarak toplamda 200,000 Türk Lirası (TRY) (o zamanki karşılığı yaklaşık 100,000 Euro (EUR)) talep etmiştir. Başvuran ayrıca, muhtarlık tarafından düzenlenmiş, babasının maddi imkânlarının kısıtlılığını kanıtlayan bir beyannameyi sunarak adli yardım talep etmiştir. Beyannamede, S.A.'nın veya aile bireylerinden herhangi birinin bir işi olmadığı belirtilmiştir. Beyannamede ayrıca başvuranın hasta olduğu, hiçbir sosyal güvencesi olmadığı ve komşularının desteğine muhtaç olduğu belirtilmiştir.

9. Sırasıyla 19 Temmuz ve 1 Kasım 2006 kararları doğrultusunda Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Hukuk Mahkemeleri Usulü Kanunu çerçevesinde adli yardım başvurusunun davanın sağlam temellere dayalı olduğunu ve davacının gerekli mahkeme masraflarını karşılayacak imkânının olmadığını belirten delillerle desteklenmesi gerektiğini belirterek başvuranın adli yardım talebini reddetmiştir. Ayrıca başvuranın davasında gerekli koşulların karşılanmadığı sonucuna varmıştır.

10. 6 Kasım 2006 tarihinde mahkeme, başvuranı, işlemlerin devam etmesi için otuz gün içinde toplam 2,179 Türk Lirası (TRY) (o zamanki karşılığı yaklaşık 1,400 Euro (EUR)) mahkeme masrafı ödemesi gerektiğine dair bilgilendirmiştir.

11. 10 Haziran 2007 tarihinde, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, başvuran gerekli mahkeme masraflarını ödemediği için tazminat işlemlerine devam etmeme kararı almıştır.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMA

12. Askeri Yüksek İdare Mahkemeleri 1602 no.lu Kanunu'nun 56. maddesi, bir Askeri Yüksek İdare Mahkemesi adli yardım talebini kara bağlarken Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun (HUMK) ilgili hükümlerinin uygulanması gerektiğini öngörmektedir.

13. HUMK'un 465. maddesi, adli yardımın ancak başvuranın davasını destekleyen kanıtları ibraz etmesi halinde sağlanabileceğini belirtmektedir.

14. HUMK'un 468. maddesine göre, adli yardıma başvuran kişinin yeterli imkânlara sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla, başvuran kişiden imkânlarını belgeleyen bir beyanname, kişinin herhangi bir gayrimenkule sahip olup olmadığını gösteren bir belge ve eğer ödemişse ne kadar vergi ödediğine dair bir belge ibraz etmesi istenebilir. Bu belgeler ilgili yerel yetkililerden temin edilmelidir.

15. HUMK'un 469. maddesi, adli yardım ile ilgili kararların bağlayıcı olduğunu belirtir.

16. Haziran 2007 tarihinde, geçerli asgari ücret aylık 562 TRY idi (o zamanki karşılığı yaklaşık 300 Euro (EUR)).

KANUN

I. SÖZLEŞME'NİN 6 § 1. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

17. Başvuran, özü itibarıyla, yerel mahkemenin adli yardımını reddetmesinden dolayı mahkemelere erişiminin engellenmesi konusunda şikâyetle bulunmuştur. Başvuran, Sözleşmenin aşağıda belirtilen şartları sağlayan 6§1. maddesine atıfta bulunmuştur:

“Vatandaşlık hakları ve yükümlülüklerinin belirlediği üzere... , herkes... [bir] mahkeme tarafından... adil bir şekilde... dinlenme... hakkına sahiptir.”

18. Hükümet bu iddiaya itiraz etmiştir.

A. Kabul Edilebilirlik

19. Hükümet, başvuranın, Sözleşme'nin 35§1. maddesi çerçevesinde, 10 Haziran 2007 tarihli ilk derece mahkemesinin kararını temyiz etmeyerek, iç hukuk yollarını tüketmediğini savunmuştur.

20. Mahkeme, Hükümet'in ön itirazını benzer davalarda inceleyip, yardım verilmesine ilişkin kararların HUMK'un 469. maddesi kapsamında nihai olmaları nedeniyle, başvuranlardan düşürülen davalara itiraz etmelerinin beklenemeyeceğine karar vererek, reddettiğini yineler (bkz. *Ciğerhın Öner - Türkiye*, no. 33612/03, 20 Mayıs 2008; *Serin - Türkiye*, no. 18404/04, §24, 18 Kasım 2008; ve *Sabri Aslan ve Diğerleri - Türkiye*, no. 37952/04, §22, 15 Aralık 2009). Mahkeme, mevcut davada, yukarıda adı geçen davalardaki içtihadın dışına çıkılmasını gerektirecek hiçbir özel koşul görmemiştir. Bu nedenle Hükümet'in ön itirazını reddeder.

21. Sözleşme'nin 35§3 maddesi uyarınca bu şikâyetin dayanaktan yoksun olmadığını kaydeden Mahkeme, ayrıca başka bir gerekçe altında da kabul edilemezlik unsuzu bulunmadığını tespit eder. Bu nedenle şikâyet kabul edilebilir niteliktedir.

B. Esaslar

22. Hükümet, iç hukukta iki tür mahkeme harcının olduğunu belirtmiştir. Birinci tür harç, her yılsonu Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen ve Resmi Gazete'de yayımlanan belli bir meblağdır. İkinci tür ise davanın maddi değeri temel alınarak hesaplanır ve davadan davaya değişir. Ayrıca, mahkeme harçlarının, adaletin doğru işleyişinin sağlanması ve salt karşı tarafa zarar vermek amacıyla yapılan başvuruların önüne geçmek için istendiğine işaret etmiştir. Hükümet, görüşlerinde, adli yardım ile ilgili kararlarının hâkimler tarafından ilgili dava

dosyalarına dayanarak verildiğini ve iç hukuk uyarınca hâkimlerin adli yardım verme yükümlülüğünün bulunmadığını önc sürmüştür. Hükümet, mevcut davada başvuranın maddi imkânlarının kısıtlılığını kanıtlayan belgeleri ibraz etmediğini savunmuştur. Bu açıdan Hükümet, başvuranın ulusal yargılama sırasında avukatı tarafından temsil edilmiş olduğunu ve dolayısıyla adli yardım başvurusunda kendisini destekleyecek olan maddi imkânlarının kısıtlılığını kanıtlayan belgeler hakkında yasal yardım isteyebileceğini belirtmiştir. Bu nedenle, Hükümet, ulusal mahkemenin adli yardım başvurusunu reddetmesinin, başvuranın mahkemeye erişim hakkının özüne zarar vermediği sonucuna varmıştır.

23. Mahkeme, Sözleşme'nin uygulanabilir ve etkili hakları güvence altına almayı amaçladığını yineler. Bu, özellikle adil yargılama hakkının demokratik bir toplumda sahip olduğu öncmli yer açısından mahkemeye erişim hakkı için geçerlidir. Adli yargılama kavramı açısından hem medeni hukuk hem de ceza davalarında, davacının mahkeme önünde davasını geçerli bir şekilde sunması ve karşı tarafla silahların eşitliğinden yararlanabilmesi fırsatının engellenmemesi esastır (bkz. *Steel ve Morris - Birleşik Krallık*, no. 68416/01, §59, *ECIR 2005-II*).

24. Bununla birlikte, mahkemeye erişim hakkı mutlak değildir ve meşru bir amaç gözettikleri ve orantılı oldukları sürece bazı kısıtlamalara tabi olabilir. Madde 6§1, Devlet'e bu amaç için kullanılacak araçları seçme serbestliği vermektedir; Sözleşmeye Taraf Devletler bu konuda belirli bir takdir alanı kullanmakla birlikte, Sözleşme'nin gereklerine uyulup uyulmadığı hakkında nihai karar Mahkeme'ye düşen bir görevdir (bkz. *Kreuz - Polonya*, no. 28249/5, §53, *ECIR 2001-VI*, ve *Mehmet ve Suna Yiğit - Türkiye*, no.52658/99, §33, 17 Temmuz 2007). Adli yardım düzeni bu araçlardan birini teşkil eder. Dolayısıyla, diğerlerine ilaveten, davacının maddi durumu veya davada başarı elde etme ihtimalleri temel alınarak adli yardım verilmesi için koşul önc sürülmesi kabul edilebilir bir yöntemdir (bkz., yukarıda atfedilen, *Steel ve Morris*, §§60-62, ve *Wieczorek - Polonya*, no.18176/05, §37, 8 Aralık 2009). Adil yargılama için adli yardım sağlanmasının gerekli olup olmadığı, her davanın belli olayları ve durumlarına dayanarak belirlenmelidir ve diğerlerine ek olarak, işlemlerde davacıyı bekleyen ne gibi tehlikeler olduğuna, ilgili kanunun karmaşıklığına ve başvuranın kendini etkili olarak temsil etme kapasitesine bağlı olacaktır.

25. Dolayısıyla mevcut davada Mahkeme, başvurana dayatılan mahkeme masraflarını ödeme gerekliliğinin, mahkemeye erişim hakkının ihlaline yol açan bir engel oluşturup oluşturmadığını belirlemelidir.

26. Mahkeme, başvuranın ödemesi istenen mahkeme masraflarının, davanın maddi değeri temel alınarak hesaplandığını ve o zamanki asgari ücret aylık 562 TRY iken, masrafların 2,719 TRY tutarında olduğunu belirtmektedir. Hükümetin iddiasının aksine, başvuran yerel mahkeme huzurunda muhtarlık tarafından düzenlenen bir beyanname ibraz etmiştir (bkz. yukarıda 8. paragraf). Bu beyanname açıkça görüldüğü üzere başvuranın hiçbir geliri yoktur ve maddi durumu kötüdür. Mahkeme, beyanname başvuranın babası için düzenlenmiş olsa da kendisi babasının himayesi altında olduğu ve davayı onun yoluyla açtığı için başvuranın da maddi imkânlarının kısıtlılığını kanıtladığı görüşündedir. Bununla beraber,

başvuranın adli yardım isteği, kararı hakkında özel bir neden belirtmeyen ve yalnızca geçerli yasaya atıfta bulunan Askeri Yüksek İdare Mahkemesi tarafından reddedilmiştir.

27. Mahkeme, geçmişte buna benzer mağduriyetleri zaten incelediğini ve Sözleşme'nin 6§1. maddesinin, diğerlerine ek olarak, Türk adli yardım sisteminin bireylere keyfilikten korunma konusunda sağlam güvenceler sunmakta başarısız olduğu gerekçesiyle ihlal edildiğini belirtmektedir (bkz. *Bakan - Türkiye*, no.50939/99, §§74-78, 12 Haziran 2007; *yukarıda atfedilen Mehmet ve Suna Yiğit*, §§31-39; *Eyüp Kaya - Türkiye*, no.17582/04, §§22-26, 23 Eylül 2008; ve *Kaba - Türkiye*, no.1236/05, §§19-25, 1 Mart 2011). Mahkeme ayrıca mevcut davayı incelemiş ve yukarıda adı geçen davalardaki kararından farklı bir karar almasını gerektirecek herhangi bir özel durum görmemiştir. Bu hususta Mahkeme, HIMUK'nun 469. maddesi çerçevesinde, adli yardım ile ilgili kararların bağlayıcı olduğunu ve başvuruların ifadesi alınmadan dava dosyasına göre verildiğini tekrar hatırlatır (*yukarıda atfedilen Bakan*, §76). Mahkeme ayrıca başvuranın adli yardım talebinin reddinin, kendisini, mahkeme karşısına davasını taşımaktan mahrum ettiği görüşündedir.

28. Bu bilgiler doğrultusunda Mahkeme mevcut davada başvuranın mahkemeye erişimine orantısız bir kısıtlama getirildiği sonucuna varmıştır.

29. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 6§1. maddesinin ihlali söz konusudur.

II. SÖZLEŞME'NİN 13. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

30. Başvuran davasını yerel mahkeme önünde sunamamış olması nedeniyle iç hukuk yollarını kullanma hakkının ihlal edildiği konusunda şikâyetle bulunmuştur. Sözleşme'nin 13. maddesine istinat etmiştir.

31. Hükümet bu iddiaya itiraz etmiştir.

32. Mahkeme bu şikâyetin yukarıda incelenenle bağlantılı olduğunu ve dolayısıyla kabul edilebilirliğinin beyan edilmesi gerektiğini bildirmiştir.

33. Mahkeme, bu durumda, Sözleşme'nin 6§1. maddesi ile ilgili tespitlere (bkz. yukarıda 29. paragraf) ilişkin, Sözleşme'nin 13. Maddesinin ihlal edilip edilmediğini incelemenin gerekli olmadığını belirtmiştir.

III. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

34. Başvuran, maddi zararın karşılığı olarak 150,000 Türk Lirası (TRY), yaklaşık 70,000 Euro (EUR) ve manevi zararın karşılığı olarak 100,000 Türk Lirası (TRY) (yaklaşık 47,000 EUR) tazminat talep etmiştir. Ayrıca 150 Euro (EUR) da yargılama masraf ve giderleri için talep etmiştir.

35. Hükümet talep edilen miktarları aşırı bularak bu iddialara itiraz etmiştir.

36. Maddi zarara ilişkin, mahkeme, Sözleşmenin 6§1. maddesine uygun olarak yürütülmesi gereken yargılamaların sonucu hakkında tahminde bulunulamayacağını belirtmektedir. Dolayısıyla Mahkeme, bu konuda başvurana hiçbir ödeme yapılamayacağı görüşündedir.

37. Manevi zarara ilişkin olarak Mahkeme, hakkaniyete uygun olarak, başvurana 3,000 Euro (EUR) tazminat ödenmesine karar vermiştir.

38. Mahkeme içtihadına göre bir başvurana, gerçekliği, gerekliliği ve makul oranda olduğu gösterildiği sürece masraf ve harcamaların iadesi sağlanabilmektedir. Mevcut davada başvuran bu masrafları gerçekten karşıladığına dair herhangi bir kanıt sunmamıştır. Dolayısıyla bu konuda herhangi bir ödeme yapılmamalıdır.

39. Mahkeme ayrıca, 6§1. maddenin ihlalinin en uygun tazmininin, başvuranın, bu madde ihlal edilmediğinde olacağı konuma getirilmesi olduğunu tekrar belirtmektedir (*bkz. yukarıda atfedilen Mehmet ve Suna Yiğit, §47*). Mahkeme, mevcut davada da bu prensibin geçerli olduğu görüşündedir. Sonuç olarak Mahkeme, en uygun tazminin, Sözleşme'nin 6§1. maddesinde belirtildiği üzere, eğer başvuran o şekilde talep ederse, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin 10 Ocak 2007 tarihli kararını (*bkz. yukarıda 11. paragraf*) fesih veya iptal edip işlemleri yeniden başlatması olduğu görüşündedir.

40. Mahkeme, gecikme faizi olarak Avrupa Merkez Bankası'nın kısa vadeli kredilere uyguladığı marjinal faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın uygun olduğuna karar vermektedir.

İŞBU GEREKÇELERLE, MAHKEME OY BİRLİĞİYLE,

1. Başvurunun kabul edilebilir olduğunu *beyan eder*;
2. Sözleşme'nin 6§1. maddesinin ihlalinin söz konusu olduğuna *karar verir*;
3. (a) Sözleşme'nin 44§2. maddesi gereğince kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde Davalı Hükümet tarafından başvurana, uzlaşma yapılan tarihin döviz kuru üzerinden Türk Lirası'na çevrildiğinde miktara yansıtılabilecek her türlü vergiden muaf tutulmak üzere, miktara yansıtılabilecek vergilerle birlikte, manevi tazminat olarak 3,000 EUR (üç bin Euro) *ödenmesine*,

(b) Yukarıda bahsedilen üç aylık sürenin bittiği tarihten itibaren ödemenin yapılmasına kadar, yukarıda bahsedilen Avrupa Merkez Bankası'nın kısa vadeli kredilere uyguladığı marjinal faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranda, yukarıda bahsedilen miktara basit faizin uygulanacağına *hükmeder*;
4. Başvuranın geriye kalan adil tazmin talebini *reddeder*.

İşbu karar İngilizce olarak hazırlanmış ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3 maddeleri uyarınca 7 Şubat 2012 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir.

Stanley Naismith,

Daire Yazı İşleri Müdürü

Françoise Tulkens

Başkan